

Actieplan behoud Zeeuwse soorten

INZET VOOR BIJZONDERE DIER- EN PLANTENSOORTEN IN ZEELAND

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	3
1.1	Aanleiding	3
1.2	waar staan we voor?	3
1.3	Doel en afbakening	3
1.4	Leeswijzer	3
2.	Activiteiten, organisatie & financiën en criteria	5
2.1	Inhoud actief soortenbeleid	5
2.2.1	<i>Uitvoering van projecten</i>	5
2.2.2	<i>Uitvoeren van onderzoek en monitoring</i>	5
2.2.3	<i>Communicatie en voorlichting</i>	5
2.2	Organisatie en financiën	7
2.3	Leidraad voor subsidieverlening	7
3.	Toelichting keuze soorten en indeling leefgebieden	9
3.1	Noodzaak van aanvullend soortenbeleid	9
3.2	Zeeuwse soorten in beeld	9
3.3	Leefgebiedenbenadering	10
4.	Soorten, leefgebieden en projecten	13
4.1	Kust en zee	13
4.1.1	<i>Kuststrook</i>	13
4.1.2	<i>Kustwateren</i>	14
4.2.	Natte dooradering	14
4.3	Droge dooradering	15
4.3.1	<i>Soortenrijk grasland, berm en bloemdijk</i>	17
4.3.2	<i>Boomstructuren</i>	18
4.3.3	<i>Struweel, hagen, faunadijken en ruigten</i>	18
4.3.4	<i>Groene erven en landschapselementen</i>	19
4.4	Open agrarisch gebied	21
4.5	Gebouw, tuin en stedelijk groen	21
4.6	Struweel en bos	23
5.	Verantwoordelijkheden, borging en houdbaarheid actieplan	25

Bijlagen

Bijlage 1	Betrokken soortenexperts en natuurorganisaties	1
Bijlage 2:	Overzicht zeeuwse soorten: beschermde, rl, zwaartepunt-, kenmerkende en typische soorten.	2
Bijlage 3:	Soorten actief soortenbeleid	29
Bijlage 4:	Actief soortenbeleid ingedeeld per leefgebied	36
Bijlage 5:	Toelichting bijlage 2 t/m 4	43

Egel (Foto: Chiel Jacobusse)

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

Voor u ligt de Zeeuwse uitwerking van de actieve soortenbescherming. Deze actie volgt uit de Beleidsnota Natuurwetgeving: *"Nader onderzoek naar de Zeeuwse Staat van Instandhouding van soorten is noodzakelijk om de Zeeuwse opgave goed in beeld te krijgen. Hiervoor is een bundeling van bestaande inventarisatie gegevens nodig en mogelijk aanvullend onderzoek. Gedeputeerde Staten hebben de bevoegdheid om de opgave voor soorten te wijzigen, al naar gelang de actuele staat van instandhouding"*.

Aan de hand van de meest recente informatie en door raadpleging van deskundigen is een actueel overzicht gemaakt van de stand van de soorten in Zeeland. Deze informatie vormt de basis voor de inzet die de Provincie Zeeland pleegt op het gebied van actieve soortenbescherming. In deze uitwerking vindt u de uitkomsten van deze exercitie en zijn ook de andere keuzes die GS maakt bij de uitvoering van het soortenbeleid genoemd.

1.2 Waar staan we voor?

Biodiversiteit is essentieel voor het in stand houden van ecosystemen en daarmee een gezonde leefomgeving voor mens en dier. Het actieve soortenbeleid draagt hier substantieel aan bij door het keren van de achteruitgang van soorten waar het niet goed mee gaat in Zeeland. Natuurlijk moet ook "de basis op orde zijn". Milieucondities zoals lage grondwaterstanden en hoge concentraties van stikstof spelen een belangrijke rol bij de achteruitgang van biodiversiteit en hebben gevolgen voor de instandhouding van soorten. Zo leiden lage waterstanden tot een gebrek aan voedsel voor kuikens en kunnen eilanden voor kustbroedvogels ongeschikt raken als broedgebied omdat ze toegankelijk worden voor ratten en vossen of wanneer de eilanden verruigen. Het soortenbeleid is een op zich zelf staand instrument aanvullend op het andere natuurbeleid gericht op gebieden en Agrarisch Natuurbeleid. Het gaat over soorten die hier onvoldoende van kunnen profiteren en in hun voortbestaan worden bedreigd. In de natuurgebieden zijn de omstandigheden en basisvoorwaarden voor natuur overwegend voldoende. Toch kunnen aanvullend specifieke soortgerichte maatregelen nodig zijn. Buiten de natuurgebieden is ruimte voor natuur minder vanzelfsprekend en staat de biodiversiteit (zwaar) onder druk. Deze zorg klonk ook door in het maatschappelijk debat over de beleidsnota Natuurwetgeving.

Provinciale Staten hebben dit signaal opgepakt door moties aan te nemen ten gunste van de ontwikkeling van biodiversiteit buiten de natuurgebieden. Ook werd meer aandacht gevraagd voor het zichtbaar maken van de effectiviteit van het soortenbeleid door het uitvoeren van

monitoring. De opgave voor het soortenbeleid is, mede naar aanleiding daarvan, in dit document geactualiseerd. Dit heeft plaatsgevonden i.s.m. een brede groep experts van natuurorganisaties en de belangeloze inbreng van veel vrijwilligers.

1.3 Doel en afbakening

Het doel van dit actieplan is een overzicht geven van soorten die gestimuleerd worden met behulp van het actieve soortenbeleid. Deze keuze is nodig om de doelmatigheid van het budget zo goed mogelijk te benutten. Hiertoe is een lijst samengesteld van soorten die in aanmerking komen voor soortgerichte maatregelen, onderzoek en/of communicatie. Dat is samengevat de inzet van het soortenbeleid en wordt in dit plan toegelicht. Vaak profiteren meerdere soorten van een project of maatregel in een leefgebied. Door de soorten te groeperen naar leefgebied wordt zichtbaar dat een maatregel voor meer soorten kan werken.

Tot slot worden in dit plan de organisatie, de subsidievoorwaarden en de wijze van financieren uiteengezet.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 staat beschreven hoe het instrument soortenbeleid nu en straks wordt ingezet en uitgevoerd. In hoofdstuk 3 staat een toelichting op de totstandkoming van de soortenlijsten en wordt het principe van de leefgebiedenbenadering uitgelegd. In hoofdstuk 4 worden de leefgebieden zelf toegelicht. Hoofdstuk 5 geeft de handelswijze van GS weer in relatie tot deze uitwerking. In bijlage 1 zijn de betrokken soortenexperts en natuurorganisaties benoemd. Bijlage 2 bevat de brede lijst aan Zeeuwse soorten die samen de biodiversiteit van Zeeland op de kaart zetten. Bijlage 3 bevat de selectie voor het soortenbeleid. En tot slot worden in bijlage 4 de soorten ingedeeld per leefgebied. In de toelichting in bijlage 5 worden de tabellen in bijlage 2 t/m 4 toegelicht.

Steenuil (Foto: Chiel Jacobusse)

2. Activiteiten, organisatie & financiën en criteria

2.1 Inhoud actief soortenbeleid

De opgave voor het soortenbeleid is om, aanvullend op het overige natuurbeleid en -beheer, kwetsbare en met uitsterven bedreigde soorten te behouden en in hun voortbestaan te stimuleren. Om dit doel te behalen:

- worden projecten uitgevoerd met soortgerichte maatregelen;
- wordt onderzoek en monitoring uitgevoerd;
- wordt gecommuniceerd over maatregelen en voorlichting gegeven.

2.1.1 Uitvoering van projecten

De opgave voor het actieve soortenbeleid is de biodiversiteit in Zeeland te stimuleren. Dit wordt uitgevoerd door het nemen van aanvullende maatregelen voor soorten waar Zeeland een verantwoordelijkheid voor heeft en waar het nu niet goed mee gaat. Deze soorten kunnen onvoldoende profiteren van andere natuurmaatregelen. Beoogd wordt het tegengaan van een negatieve trend van het aantal beschermde en Rode lijst¹ soorten en soorten die vooral in Zeeland voorkomen. Te denken valt daarbij aan het inrichten van een specifiek biotoop of een essentieel onderdeel daarvan: broedgelegenheid, voortplantingsplaatsen, voedselgebieden, overwinteringsplaatsen of ontbrekende verbindingen. Het uitvoeren van pilots om het succes van maatregelen te verkennen behoort tot de mogelijkheden. Als deze succesvol blijken worden ze, als dit mogelijk en wenselijk is, ingebed in de reguliere natuurinrichting of het beheer. Structureel beheer valt buiten de scope. In de natuurvisie 2017- 2022 werd vooral ingezet op Europees en landelijk beschermde soorten. Met de beleidsnota Natuurwetgeving is er expliciet ook aandacht voor soorten waar Zeeland van belang is ten opzichte van Nederland, de Rode Lijst en biodiversiteit breed.

Succesvolle maatregelen voor steenuil verdienen navolging

In de afgelopen jaren is een succesvolle werkwijze voor de steenuil ontwikkeld. In de Zak van Zuid-Beveland zijn veel particuliere erven ingericht ten gunste van de steenuil. Jaarlijks wordt het broedsucces gevolgd. In vrijwel alle gevallen zijn de bewoners van het erf heel trots op hun steenuil. Dit heeft geleid tot een hogere en levensvatbare populatie steenuilen in dit gebied. In Zeeuws- Vlaanderen is nog veel winst te behalen op dit vlak. Ingezet wordt op een vergelijkbare werkwijze als in de Zak van Zuid-Beveland. Voorafgaand aan de uitvoering wordt idealiter een onderhoudscontract overeengekomen zodat de instandhouding geborgd wordt en gevolgd kan worden of het project succesvol is.

Dit vertaalt zich uiteindelijk in de lijst zoals die in hoofdstuk 3 is gedefinieerd en in Bijlage 4 is ingedeeld naar leefgebieden.

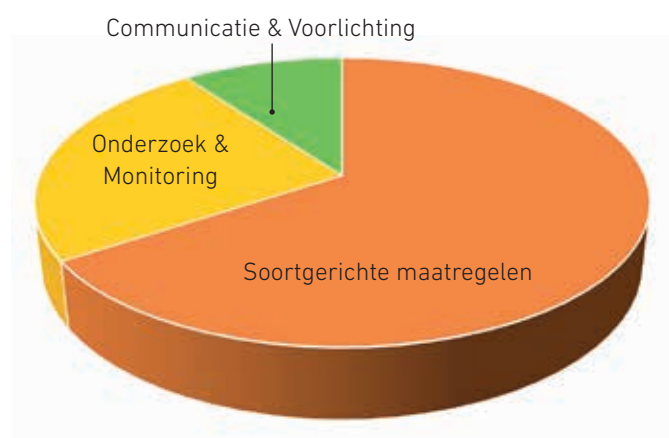
2.1.2 Uitvoeren van onderzoek en monitoring

Soms ontbreekt het aan kennis over de verspreiding van soorten, oorzaken van achteruitgang of specifieke ecologische kennis. Dan is het nodig om hier nader onderzoek naar uit te voeren. Naast het uitzetten van opdrachten voor onderzoek en monitoring wordt de uitvoering van de monitoring ondersteund door de behoorlijk intensieve inzet van vrijwilligers. Ook is het wenselijk om inzicht te krijgen in het effect van uitgevoerde maatregelen. Een deel van het soortenbudget wordt daarom aan onderzoek en monitoring besteed. Dit wordt afgestemd met andere initiatieven op het gebied van provinciale natuur monitoringsprojecten uit het Provinciaal Monitorings- en Beoordelingsplan 2022-2030 (PMP).

2.1.3 Communicatie en voorlichting

Communicatie en voorlichting zijn nodig om mensen bewust te maken van het effect van hun gedrag op verstoringsgevoelige soorten. Vaak zijn mensen zich er niet van bewust. Maar ook kan het mensen inspireren om zelf aan de slag te gaan. Daarom zal een deel van het budget hieraan besteed worden.

In onderstaande figuur wordt (indicatief) de inzet van het soortenbudget weergegeven. De grootste inspanningen worden gepleegd voor het uitvoeren van maatregelen. Deze verdeling is een gemiddelde indicatie over meerdere jaren en kan per jaar anders verdeeld zijn.

¹ DIT IS EEN PUBLICATIE VAN DE RIJKSOVERHEID WAARIN GESIGNALEERD WORDT HOE HET GESTELD IS MET PLANTEN EN DIEREN. HET BETREFT EEN OVERZICHT VAN SOORTEN DIE UIT NEDERLAND ZIJN VERDWENEN OF DREIGEN TE VERDWIJNEN. DIT WORDT BEPAALD OP BASIS VAN ZELDZAAMHEID EN/OF NEGATIEVE TREND. DE MATE VAN BEDREIGING IS VERDEELD OVER DE CATEGORIEËN: VERDWENEN UIT NEDERLAND, ERNSTIG BEDREIGD, BEDREIGD, KWETSBAAR, GEVOELIG. DE TREND GEEFT AAN OF SOORTEN IN AANTAL TOENEMEN, STABIEL ZIJN OF ACHTERUITGAAN.

Dwergstern (Foto: Chiel Jacobusse)

2.2 Organisatie en financiën

De Werkgroep Soortenbeleid adviseert over projecten en brengt kennis in t.b.v. alle aspecten van het soortenbeleid. Dat kan gaan om soort specifieke maatregelen, te onderzoeken kennisleemtes, de aanpak van een project, wijze van monitoring, kansen in het gezamenlijk beheer e.d. Alle aanvragen worden getoetst in de Werkgroep Soortenbeleid en de Provincie maakt de eindkeuze. De Werkgroep Soortenbeleid heeft de vrijheid om jaarlijks prioriteiten te stellen aan de inzet op specifieke soorten naar gelang de actualiteit.

Leden van de werkgroep zijn vertegenwoordigers van de Zeeuwse natuurorganisaties: Stichting Landschapsbeheer Zeeland, Stichting het Zeeuwse Landschap, Vereniging Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer en Nationaal Park Oosterschelde. Daarnaast vertegenwoordigers van ZLTO, Poldernatuur Zeeland, Waterschap Scheldestromen, Rijkswaterstaat en Stichting RAVON/SoortenNL.

De landelijke soorten organisaties zijn door een werkgroep lid vertegenwoordigd, maar aanvullend advies wordt zo nodig ingewonnen bij FLORON, RAVON, Sovon Vogelonderzoek Nederland, Zoogdiervereiniging, Vlinderstichting of EIS Kenniscentrum Insecten. De werkgroep staat onder voorzitterschap en regie van de Provincie Zeeland. De werkgroep komt gemiddeld vier keer per jaar bij elkaar. Daarnaast is er minstens één maal per jaar een veldbezoek waar projecten worden geëvalueerd of kansen worden verkend.

De uitvoering van projecten vindt plaats onder de spelregels van het Algemeen Subsidiebesluit Zeeland 2013 of opvolgers hiervan. Jaarlijks is er een budget beschikbaar van € 397.443,- (prijspeil 2022) met mogelijke indexering.

2.3 Leidraad voor subsidieverlening

Projecten kunnen worden aangevraagd door terrein behorende organisaties, natuurorganisaties, landschap behorende organisaties, waterschap, gemeenten, agrarische organisaties, ondernemers, soortenorganisaties en maatschappelijke organisaties.

Het verdient de voorkeur dat aanvragers van subsidie zelf een deel van de financiering meebrengen. Dat kan ook door inzet van menskracht in de uitvoering, project coördinatie of monitoring. Projecten kunnen meerjarig lopen. Koppeling met en gebruikmaking van andere subsidiestromen of fondsen wordt gepropageerd en zoveel als mogelijk nagestreefd.

Een projectvoorstel moet in elk geval doelsoorten bevatten zoals bedoeld in hoofdstuk 3. Deze doelsoorten bevinden zich in één van de leefgebieden zoals bedoeld in hoofdstuk 4.

Voor de toekenning van subsidie gelden verder de volgende richtlijnen:

- Zoveel mogelijk wordt gestreefd naar het profiteren van meeliftsoorten². Deze worden benoemd in de projectaanvraag.
- In verband met houden van focus en wettelijke verplichtingen wordt ca 65% (bandbreedte 40-80%) van het budget gemiddeld over de jaren aangewend voor maatregelen ten gunste van beschermde soorten met een internationale en landelijke instandhoudingsdoelstelling.
- Primair wordt inzet op fysieke maatregelen en daarnaast is er ruimte voor monitoring en communicatie (volgens verdeling in tabel paragraaf 2.1)
- Maximaal 35% (bandbreedte 20-60%) van het budget kan worden aangewend ten gunste van niet wettelijk beschermde Rode lijst soorten. Verder als mogelijkheden voor beschermde soorten.
- De projecten worden uitgevoerd op locaties waar de verspreiding van de soort aansluit op bestaande leefgebieden of waar kansen zijn dat de soort zich duurzaam kan ontwikkelen tot een populatie;
- Van overheden en ondernemers wordt verwacht dat ze zelf ook investeren in biodiversiteit. Overheden en bedrijven kunnen maximaal 50% cofinanciering krijgen. Dit kan ook in natura worden bijgedragen;
- Aanvragen vanuit de agrarische sector lopen via of in samenwerking met het collectief Poldernatuur.
- Alleen rechtspersonen kunnen een subsidie aanvragen.

Daarnaast zijn er nog enkele aandachtspunten die meewegen in de beoordeling van de projecten:

- Bij de aanvraag van projecten wordt inzichtelijk gemaakt dat de instandhouding van het resultaat geborgd wordt voor een reële termijn.
- Gestreefd wordt naar overwegend robuuste projecten;
- Het gebruik van autochtoon plantmateriaal³ en lokaal gewonnen streekeigen, inheemse zaden.
- Als meerdere partijen samenwerken dan treedt één partij op als coördinator. Het betrekken van maatschappelijke partijen is een pré.
- Waar mogelijk wordt meegelift op initiatieven van derden, vindt deelname plaats aan (inter)nationale projecten.
- Bij gebleken geschiktheid verdient cofinanciering de voorkeur;
- Het benutten van andere instrumenten als N2000, ANLb, SNL, KRW, boerenlandnatuurgebieden e.d. in combinatie met het soortenbudget in een project kan een leefgebied robuuster maken of duurzaam borgen.
- Als er maatregelen moeten worden getroffen om aan een wettelijke verplichting te voldoen, bijvoorbeeld bij bouw- of slooptactiviteiten, dan komen deze niet in aanmerking voor subsidie. Wel kan subsidie worden aangevraagd als er een duidelijke plus op het project gezet kan worden.
- De effecten van de maatregelen worden op gezette tijden in beeld gebracht.

² TOELICHTING MEELIFTSOORTEN IN PARAGRAAF 3.2.

³ TOELICHTING AUTOCHTOON PLANTMATERIAAL ZIE LEEFGEBIED STRUWEEL EN BOS

Bunzing (Foto:Edo van Uchelen)

3. Toelichting keuze soorten en indeling leefgebieden

3.1 Noodzaak van aanvullend soortenbeleid

Ondanks het gegeven dat er de laatste decennia hard is gewerkt aan natuurherstel en het terugdringen van de achteruitgang van Zeeuwse soorten, is er op het vlak van biodiversiteitsherstel en soortenbehoud nog veel werk te verzetten. Uit de Natuurrapportage Zeeland 2019 blijkt dat de biodiversiteit in Zeeland, net als in de rest van Nederland, sterk onder druk staat. Met een aantal soortgroepen, zoals bosvogels en libellen, gaat het in Zeeland gelukkig beter. Zo is de buizerd de talrijkste roofvogel in Nederland en gedijt deze soort ook goed in Zeeland. Ook het leefgebied van moerasvogels is verbeterd. Daarentegen is er voor de boerenlandvogels nog veel te doen aan de voedselvoorziening en het broedgebied. Projecten als Partridge waar natuurorganisaties en agrariërs de handen ineen slaan, laten al mooie resultaten zien en behoeven uitbreiding over de provincie. Vanzelfsprekend heeft Zeeland een belangrijke verantwoordelijkheid voor soorten gebonden aan de kust zoals de kustbroedvogels. Het aantal strandplevieren in de zuidwestelijke Delta betreft vrijwel de gehele Nederlandse populatie. Hiervoor zijn inmiddels succesvolle projecten uitgevoerd en deze verdienen navolging.

3.2 Zeeuwse soorten in beeld

Om tot een afweging van soorten te komen, die met het actief soortenbeleid kunnen worden ondersteund, zijn verschillende stappen doorlopen. Bij alle stappen is dit gedaan op basis van de meest actuele publicaties en kennis. Dit heeft plaatsgevonden i.s.m. een brede groep experts van soorten- en natuurorganisaties en veel vrijwilligers.

De eerste stap is het opstellen van een brede soortenlijst. Deze inventarisatie geeft antwoord op de vragen: Welke soorten komen voor in Zeeland en waar gaat het minder goed mee?

Voor welke soorten heeft de provincie specifieke betekenis? Algemene soorten waar het goed mee gaat, zoals bijvoorbeeld het klein koolwitje, zijn niet opgenomen.

Soorten die in Zeeland voorkomen en Europees en/of landelijk beschermd zijn worden wel geselecteerd. Dit betreft onder andere de vogels, veel zoogdieren, vissen, enkele amfibieën en bijzondere soorten als de nauwe korfslak en groenknolorchis. De provincie is ook van belang voor diverse Rode lijstsoorten. Onder meer bijen, vlinders, planten, (korst) mossen en paddenstoelen. Soorten die afhankelijk zijn van de in Zeeland voorkomende landschapstypen zoals de duinen, zeedijken en open agrarisch gebied hebben hun zwaartepunt in Zeeland. Ook onderwater flora en fauna komt specifiek in Zeeland veel voor.

De soortgroepen die tot nu toe zijn opgenomen zijn vogels, zoogdieren, vissen, reptielen en amfibieën, dagvlinders,

nachtvlinders, libellen, sprinkhanen en krekels, bijen, planten, mossen, korstmossen, paddenstoelen en weekdieren en onderwater flora en fauna.

De brede lijst is opgesteld op basis van de volgende criteria:

- Voorkomen van de soort in Zeeland;
- Europese en/of landelijk beschermde soorten die voorkomen in Zeeland; betreft wettelijke basis op grond van Europese of nationale wet- en regelgeving.
- Indicatie op de Rode Lijst. Rode Lijsten worden elke tien jaar door het Rijk geactualiseerd. Ze zijn een belangrijke indicator om beschermingsmaatregelen te nemen;
- Zwaartepunt in Zeeland: Deze soorten worden opgenomen als meer dan 20% van de populatie zich in Zeeland bevindt. Zeeland is van groot belang als leefgebied voor deze soorten.
- Kenmerkende soorten: Deze zijn kenmerkend als onderdeel van het Zeeuwse landschap.
- Typische soorten en SNL doelsoorten die benoemd zijn voor het beheer van Zeeuwse Natura 2000 gebieden en het Natuurnetwerk Zeeland.

Door het toepassen van bovengenoemde criteria zijn voor Zeeland ook andere soortgroepen naar voren gekomen. Nieuw is de aandacht voor bijvoorbeeld bijen, weekdieren en paddenstoelen.

Samen geven ze een beeld van de biodiversiteit in Zeeland en een overzicht van de voor het beleid relevante soorten. De lijst bevat ca 2400 soorten en is opgenomen als bijlage 2.

Voor de tweede stap zijn uit de hierboven genoemde lijst in samenwerking met de soortenexperts ca. 500 soorten voor het actieve soortenbeleid geselecteerd. Bij de selectie van soorten is gekozen voor soorten waar het erg slecht mee gaat, die onvoldoende profiteren van het overige natuurbeleid en waarvoor specifieke of aanvullende maatregelen te nemen zijn.

Het gaat om soorten binnen en buiten het Natuurnetwerk Zeeland en de Natura2000 gebieden.

In de derde stap zijn doel- meelift- en aandachtsoorten onderscheiden:

Doelsoorten zijn soorten waar we ons in de provinciale uitwerking op richten. En op basis waarvan projectaanvragen voor het actieve soortenbeleid kunnen worden toegekend. Naast de subsidiecriteria moet er ook handelingsperspectief zijn voor het uitvoeren van maatregelen ten gunste van de soort.

Meeliftsoorten zijn soorten die ook deze aandacht behoeven, maar die profiteren van de maatregelen die genomen worden voor doelsoorten. Groepen van paddenstoelen en wilde bijen kunnen bijvoorbeeld profiteren van het verschrallingsmaatregelen van bermen en dijken. De maatregelen komen niet alleen ten goede aan typische

Erven zijn de oases van het platteland

Erven zijn waardevolle oases op het platteland. Kenmerkende elementen zijn een boomgaard, takkenrillen, een Zeeuwse haag en een poel. Deze zijn van belang voor boerenlandvogels als steenuil en ringmus, zoogdieren, bijvoorbeeld als jachtgebied voor vleermuizen. Maar ook voor amfibieën zoals de kamsalamander en tal van insecten waaronder tuinhommel en oranje zandoogje.

bloemdijkplanten, maar betekenen ook winst voor wilde bijen en paddenstoelen en daarmee een efficiënte inzet van middelen.

Aandachtsoorten zijn soorten die aandacht krijgen of nodig hebben via overig (natuur)beleid. Het zijn met name soorten die in andere beleidsvelden onder de aandacht gebracht moeten worden. Het kan voorkomen dat aandachtsoorten ook doelsoort zijn. Als dat niet het geval is komen ze niet in aanmerking voor projectaanvragen van het actieve soortenbeleid. Een voorbeeld van een aandachtsoort is de groene specht. Voor deze soort kan meer aandacht bij het beheer van laanbomen positief uitpakken. En vleermuizen zijn bijvoorbeeld doelsoort bij erven en gebouwen en aandachtsoort bij groenbeheer van wegen en dijken. Daarnaast kan het om soorten gaan die afhankelijk zijn van de bekleding en de dynamiek van zeedijken of (indirect) afhankelijk zijn van de waterkwaliteit of passagemogelijkheden binnen- en buitengaats. Te

denken valt aan bijvoorbeeld zeezoogdieren, vissen, tal van weekdieren, wieren en sponzen

Het overzicht van doel-, meelift en aandachtsoorten is opgenomen in bijlage 3. In deze tabel zijn ook alle aspecten m.b.t. bescherming, Rode lijst, trend, Staat van Instandhouding, belang van Zeeland en de relatie met ander beleid te lezen.

3.3 Leefgebiedenbenadering

In de leefgebiedenbenadering worden de soorten gerangschikt naar voorkomen in hun leefgebied. Dat geeft enerzijds inzicht in het profijt van maatregelen voor verschillende soorten. Hiermee worden de middelen van het actieve soortenbeleid zo effectief en efficiënt mogelijk ingezet. Daarnaast biedt het aanknopingspunten om gebiedsgericht aan te sluiten bij bestaande projecten.

Illustraties van de leefgebieden

(Foto: Beeldenbank laatzeelandzien.nl)

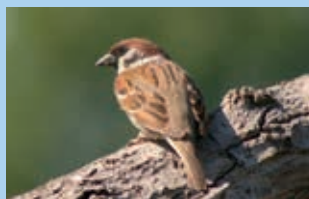

(Foto: Wim van Wijngaarden)

Steenuil
(Foto: Chiel Jacobusse)

Ringmus
(Foto: Chiel Jacobusse)

Grote kegelbij
(Foto: Chiel Jacobusse)

Grootoorvleermuis
(Foto: Chiel Jacobusse)

Kamsalamander
(Foto: Lucien Calle)

Oranje zandoogje
(Foto: Chiel Jacobusse)

Het leefgebied is een "instrument" om samenhang tussen verschillende soorten weer te geven en zo nodig in de tijd focus aan te brengen. Het kan ook helpen om een project iets breder op te pakken, zodat de uitvoering meer rendement heeft. Daarbij moet de kanttekening gemaakt worden dat diverse soorten meerdere leefgebieden gebruiken voor voedsel, voortplanting of verblijf.

Zo veel mogelijk is gestreefd om soorten aan één leefgebied toe te wijzen, maar zo strikt is het meestal niet. Maatregelen die in een leefgebied worden genomen zijn vaak gunstig voor meerdere soort(groep)en in zo'n leefgebied.

Voor de keuze van leefgebieden is zo veel mogelijk aangesloten bij andere beleidsinstrumenten.

Maatregelen voor soorten in de droge en natte dooradering en het open agrarisch gebied, kunnen het realiseren van de boerenlandnatuurgebieden versterken. In grote lijnen zal de begrenzing van de gelijknamige gebieden uit het ANLb vergelijkbaar zijn, maar in dit plan is het niet bedoeld

als harde grens. En maatregelen in de kuststrook geven een impuls aan soorten die onvoldoende van het andere natuurbeleid, gesitueerd aan de kust, kunnen profiteren.

In samenspraak met bijvoorbeeld gemeenten, SLZ of het IVN kan een impuls gegeven worden aan de biodiversiteit in en om het stedelijk groen en de bebouwing door het nemen van soortgerichte maatregelen.

Voor de indeling naar leefgebieden is enerzijds gekozen om aan te sluiten bij beleidsinstrumenten die elkaar kunnen versterken en anderzijds, praktisch, naar een indeling die samenhangt met de uit te voeren maatregelen. Daarom zijn enkele leefgebieden nog verdeeld in biotopen. In onderstaande tabel een overzicht. Deze worden in het volgende hoofdstuk toegelicht, waarbij enkele soorten worden uitgelicht en enkele maatregelen per soortgroep ter illustratie worden benoemd.

(Foto: Beeldenbank laatzeelandzien.nl Ben Seelt)

(Foto: Wim van Wijngaarden)

LEEFGEBIED

1 Kust en zee

2 Natte dooradering

3. Droge dooradering

4 Open agrarisch gebied

5 Gebouwen en stedelijk groen

6 Struweel en bos

BIOTOPEN

- 1.a Kuststrook (Duin, strand, zeedijk, schor en slik)
- 1.b Kustwateren

- 3.a Soortenrijk grasland, berm en bloemdijk
- 3.b Boomstructuren
- 3.c Struweel, hagen, faunadijken en ruigten
- 3.d Groene erven en landschapselementen

Strandplevier (Foto: Chiel Jacobusse)

4. Soorten, leefgebieden en projecten

In dit hoofdstuk worden de leefgebieden geschetst en voorbeelden van soortgroepen, specifieke soorten en indicatieve maatregelen gegeven. De volledige soortenlijst (doel-meelift- en aandachtsoort) per leefgebied is opgenomen in Bijlage 4.

4.1 Kust en Zee

Het leefgebied kust en zee omvat de kustwateren en de strook langs de kust. De kuststrook bestaat uit het strand, de duinen, de schorren en slikken, zeedijken, inlagen en karrenvelden. Onder kustwateren worden de Voordelta, de Noordzee en de zeearmen verstaan. De kustwateren herbergen veel waterorganismen en zijn een kraamkamer voor veel vissen.

4.1.1 Kuststrook

Zeeland heeft een bijzondere verantwoordelijkheid voor kwetsbare soorten in de kuststrook. Het gaat om gebieden met overgangen van nat en droog, zoet en zout en zand, klei en stenige substraten. Door de nabijheid van het voedselaanbod is de kuststrook een zeer belangrijk gebied voor kustbroedvogels. Het schort vaak aan veilige nestgelegenheid.

Inspanningen voor plevieren blijken succesvol

Kustbroedvogels zoals de strandplevier hebben het moeilijk. Het aantal strandplevieren in de zuidwestelijke Delta betreft vrijwel de gehele Nederlandse populatie. Vaak worden deze nesten onbedoeld verstoord of vernield door recreanten. De soort staat inmiddels als bedreigd op de Rode lijst. Een mooi voorbeeld is een project met nestbescherming van bontbek- en strandplevieren langs de Oosterschelde. Vrijwilligers werden opgeleid om de nesten te beschermen en recreanten te informeren. Excursies hebben geleid tot grote betrokkenheid van bewoners. Dit heeft ook geleid tot een substantieel beter broedsucces. Deze werkwijze verdient een vervolg in andere gebieden.

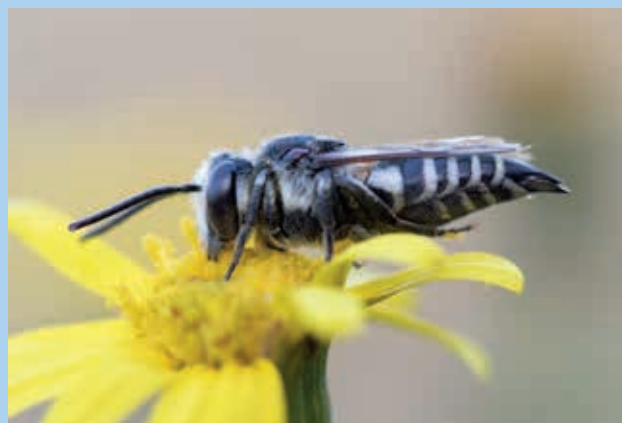
Er liggen opgaven voor meerdere soortgroepen. In het hogere duin zorgen kalkrijk zand en bijzondere abiotische processen als kwel en verstuving onder optimale omstandigheden voor zeldzame plantensoorten. Groepen als amfibieën, reptielen en insecten kunnen profiteren van de aanwezigheid van zand, water en planten. De omstandigheden zijn niet altijd optimaal. Daarom worden aanvullende maatregelen uitgevoerd. Voor amfibieën en reptielen is het nodig om goede verbindingen tussen bestaande leefgebieden te maken en te zorgen voor geschikte voortplantings- en overwinteringsgebieden. Maatregelen voor wilde bijen gaan vaak over het herstel van nestplaats locaties i.r.t. de aanwezigheid van drachtplanten waar restpopulaties zijn aangetroffen. In de kuststrook is een substantieel aantal mossen en paddenstoelen benoemd die kunnen meeliften op de maatregelen van doelsoorten uit dit leefgebied.

Wilde bijen vragen om maatwerk en hele specifieke kennis

Zo nestelt de kustbehangersbij in de grond, onder stenen en bij wortels van grassen. Ze gebruikt voor de nestbouw stukjes blad van diverse bomen, heesters en kruiden. Het is een polylectische⁴ soort die wordt gezien op aardaker, kattendoorn, zeeraket en driedistel. Het beschermen of ontwikkelen van biotopen met vliegplanten van deze sterk bedreigde soort draagt bij aan de instandhouding. Voor nestgelegenheid en voor veel drachtplanten is een open vegetatie van belang. De Kustbehangersbij is gastheer van de koekoeksbijen grote kegelbij en duinkegelbij. De grote kegelbij is ook doelsoort in Zeeland, de duinkegelbij is meeliftsoort. De geelgespoorde houtmetselbij is nieuwkomer op de Rode lijst 2018. Het verspreidingsgebied is met 33% afgenomen. De soort is bekend van de duinen en zandgronden en nestelt in holten in bramen en vlier. Behoud en versterking van ruigte biotoop is voor deze soort van belang.

Kustbehangersbij (Foto: Chiel Jacobusse)

Grote kegelbij (Foto: Erik Speksnijder)

⁴ POLYLECTISCH: WANNEER EEN BESTUIVER VAN BLOEMEN EEN BREDE VARIATIE VAN SOORTEN PLANTEN BEZOECT EN VERSCHILLENDE TYPEN BLOEMEN GEBRUIKT VOOR HET VERZAMELEN VAN STUIFMEEL (SOORTENBANK.NL).

4.1.2 Kustwateren

De kustwateren zijn veelal in beheer van overheden. Voor het herstel van natuurwaarden en specifieke soorten is een uitgebreid stelsel van instrumenten beschikbaar. Voor het soortenbeleid is de opgave daarom gering behalve een overwegend signalerende taak.

De veelzijdigheid van weekdieren

Weekdieren vormen een enorme groep van ongewervelde dieren met een week lichaam en doorgaans een uitwendig kalkskelet. De meest bekende klassen zijn slakken, schelpen en inktvissen. Afhankelijk van de soort vormen weekdieren een belangrijke spil in de voedselketen op land en in het water en zijn ook belangrijke "opruimers": ze filteren water en leggen slib vast. Dit zijn maar enkele voorbeelden. Een aansprekend Zeeuws voorbeeld is de zeekat. Niet in het minst voor duikers in de Oosterschelde. De zeekat is een inktvis die een groot verspreidingsgebied heeft. De Oosterschelde en de Grevelingen zijn belangrijke voortplantingsgebieden. De Zeeuwse wateren herbergen meer dan 20% van de Nederlandse populatie. De zeekatten leven op of net ingegraven in de bodem om prooi aan te vallen. Midden jaren '90 nam het aantal zeekatten serieus af. Dit had te maken met hervatten van de kreeftenvisserij. Zeekatten verdwenen massaal in de fuiken. Duikers hebben een sepia project geïnitieerd. Na enige ervaringen bleken zogenaamde sepia tentjes te voldoen. Deze worden op ca 7m diep geplaatst en vindt ei-afzetting plaats. Dat blijkt een succesvolle maatregel voor de zeekat⁵. Door de aanwezigheid van fuiken blijft aandacht voor de soort geboden.

Zeekat (Foto: Chiel Jacobusse)

4.2. Natte dooradering

De natte dooradering omvat rietland, moerassen, kreken, natuurlijke oevers, poldersloten en zilte overstromingsgraslanden. Kenmerkend voor Zeeland zijn de vaak brakke omstandigheden die bepalend zijn voor de vegetatie en oevers.

Voor moerasvogels als de bruine kiekendief kan het gaan om maatregelen ten gunste van nestgelegenheid en nestbescherming. Een amfibie als de rugstreeppad, een soort van dynamische milieus, is gebaat bij de aanwezigheid van voortplantingsbiotopen en geschikte overwinteringslocaties. Voor zoogdieren zijn goed ontwikkelde oeverzones van belang en een veilige en bereikbare verbinding tussen de leefgebieden.

Naast deze bekende soorten is Zeeland door de zilte condities ook een belangrijk leefgebied voor een aantal weekdieren. Vaak is weinig bekend is van de ecologische randvoorwaarden. Onderzoek kan behoren tot de mogelijkheden. Voor krekels (veenmol) is het nodig om een beeld van de verspreiding te verkrijgen. Publieksinformatie en het verbinden van geschikte leefgebiedjes kunnen helpen om de kwetsbare situatie van de soort te verbeteren.

Ook buiten het natuurnetwerk inspanning nodig voor Noordse woelmuis

Voor de noordse woelmuis zijn weliswaar Natura2000 (N2000)gebieden aangewezen, maar daarmee is de staat van instandhouding nog niet geborgd. De soort is erg gevoelig voor concurrentie. Maatwerk is nodig om leefgebieden te herstellen en als ze robuust genoeg zijn is het wenselijk deze met elkaar te verbinden. Het gaat om bijvoorbeeld herstel van karrevelden en inlagen, het onbereikbaar maken van geschikte eilandjes voor concurrenten en het realiseren van robuuste natuurlijke oevers als verbinding of stapsteen tussen belangrijke leefgebieden. Dus ook buiten het natuurnetwerk.

Noordse woelmuis (Foto: Chiel Jacobusse)

⁵ RUYNE, R.H.DE, S.J. VAN LEEUWEN, A.W.GMELIG MEYLING & R.DAAN (RED), 2013. SCHELPDIJREN VAN HET NEDERLANDSE NOORDZEEGEBIED. ECOLOGISCHE ATLAS VAN DE MARIENE WEEKDIJREN (MOLLUSCA). UITGEVERIJ TIRION, UTRECHT EN STICHTING ANEMOON, LISSE.

Bruine kiekendief (Foto: Johnny du Burck)

4.3 Droge dooradering

Het leefgebied droge dooradering staat voor de groene infrastructuur in het buitengebied en op haven-, industrie- en bedrijfsterreinen. Het gaat over het netwerk van binnendijken, bermen, graslandjes, overhoekjes, laanbomen, erven en landschapselementen. Het zijn belangrijke verbindende

structuren met stapstenen waarlangs dieren zich veilig kunnen verplaatsen. Maar ook voor tal van soorten van belang voor voedsel, bescherming en voortplanting. Projecten waarin het zaaien ten behoeve van bloemrijke locaties centraal staat, wordt terughoudend mee omgegaan. Vaak gaat het om mengsels waarin planten gaan concurreren of bastaarderen met inheemse flora.

Bloemdijk met knoopkruid en wilde marjolein

Ruige anjer (Foto: Chiel Jacobusse)

Zaaien, nee tenzij...

Steeds vaker klinkt de oproep om bloemen of nectarplanten te zaaien. Aanleidingen om te zaaien kunnen zijn:

- Te weinig bloemen in het landschap, inzaai t.b.v. achteruitgang insecten
- Haperend herstel na natuurontwikkeling, gewenste soorten komen niet terug
- Ter voorkoming van uitsterven van zeldzame soorten: versterken van bestaande populaties
- Inzaaien t.b.v. betrokkenheid bewoners
- Inzaaien t.b.v. bestuiving landbouwgewassen of plaagbestrijding

Het is goed om bewust te zijn van beoogde doelen en functies van een gebied voordat tot zaaien wordt overgegaan. Het maakt verschil of er in een woonwijk of bij een school aan educatie wordt gedaan of dat het gaat om de ontwikkeling van biodiversiteit in wegbermen of (natuur) terreinen in het buitengebied. Te vaak worden uitheemse kleurrijke mengsels aangeboden. Deze dragen weinig bij aan de biodiversiteit. Veel mengsels vormen een "nectarmix" waar vlinders of bestuivende insecten kunnen tanken. Lokale wilde inheemse planten krijgen vaak niet de kans zich te vestigen. Deze vervullen een belangrijke rol in de gehele levenscyclus van insecten.

Het uitgangspunt in dit actieplan is dat er zeer terughoudend wordt omgesprongen met zaaien. Een aantal basisregels zijn het respecteren van historische standplaatsen, beheer en abiotiek moeten op orde zijn en soorten kunnen niet vanzelf terug komen. In beginsel wordt maaibeheer gestimuleerd in plaats van het inzaaien van mengsels. Als dit niet haalbaar is kan gekozen worden voor meerjarige inheemse mengsels. Indicaties van deze mengsels zijn te vinden op:

Advies inheemse zaden | [Stichting landschapbeheer Zeeland \(landschapbeheerzeeland.nl\)](https://www.stichtinglandschapbeheer.nl)

4.3.1 Soortenrijk grasland, berm en bloemdijk

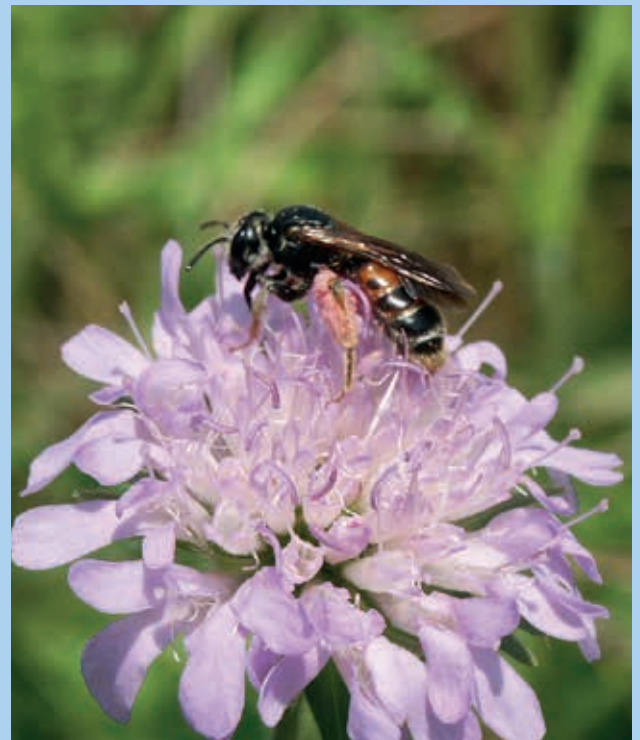
Vanouds werden dijken begraasd of gehooïd. Dit bracht een eigen dijkvegetatie met zich mee en een gevarieerde landschappelijke structuur van belang voor vlinders, vogels, vleermuizen, kleine zoogdieren en tal van insecten. In de werkgroep soortenbeleid is het "Toekomstperspectief voor Zeeuwse binnendijken" opgesteld. Dit is een levend werkdocument opgesteld door Staatsbosbeheer i.s.m. de werkgroep leden. Het document biedt aanknopingspunten voor projecten of onderzoek via het soortenbeleid. In dit kader is een bodemonderzoek uitgevoerd waaruit blijkt dat de Zeeuwse dijken een goede uitgangspositie hebben voor de ontwikkeling van dijkflora. In dit leefgebied zijn voornamelijk doelsoorten benoemd van dag- en nachtvlinders, wilde bijen, vaatplanten en enkele paddenstoelen. Maatregelen moeten leiden tot de aanwezigheid van waardplanten, nestgelegenheid voor bijen en de juiste vegetatie en bodemstructuur voor deze soorten.

Bloemdijkplanten en wilde bijen uitgelicht

Typisch Zeeuwse bloemdijkplanten – wollige distel en ruige anjer – staan (zwaar) onder druk. Beide soorten staan op de Rode lijst als kwetsbaar. Eén en ander hangt samen met verruiging van de vegetatie door stikstofdepositie en meststoffen. De Zeeuwse dijken zijn kalkrijk en hebben daarom een goede uitgangspositie voor de ontwikkeling van kalkrijke vegetaties. Hiervoor is intensief beheer nodig en bufferstroken zijn wenselijk om de resultaten van het beheer te vergroten.

Veel insecten en in het bijzonder wilde bijen, kunnen ook profiteren van dit beheer. Nederland kent ca 330 wilde bijen waarvan 181 soorten op de Rode lijst staan.

Hiervan zijn 69 soorten bekend in Zeeland. Oorzaken liggen in vermesting, bloemarmoede, verdroging en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. De meeste wilde bijen leven in tegenstelling tot honingbijen, solitair. Zowel honingbijen als wilde bijen zijn van belang van de bestuiving van uiteenlopende gewassen. Beiden verzamelen nectar en stuifmeel, maar wilde bijen zijn vaak gespecialiseerd op bepaalde planten en daarvan afhankelijk. Zo is de knautiabijs geheel afhankelijk van beemdtkroon. De achteruitgang van beemdtkroon vormt een bedreiging voor de knautiabijs. Daarnaast ontbreekt het ook vaak aan geschikte nestlocaties.

Knautiabijs (Foto: Lucien Calle)

Voor het actieve soortenbeleid kan het gaan om inrichtingsmaatregelen die het beweiden van dijken op kansrijke locaties weer mogelijk te maken, het herstel van landschapselementen, maatregelen ten gunste van wilde bijen, het benutten van overhoekjes, pilots in beheer en maatregelen voor acuut bedreigde flora.

4.3.2 Boomstructuren

Onder boomstructuren worden verstaan laanbomen, maar ook knotbomen op een rij langs een kreek. Bomen zijn van belang als structuur om bijvoorbeeld vleermuizen te geleiden, maar vormen ook een leefgebied als zo danig. Denk aan de nestgelegenheid voor vogels, holtes voor vleermuizen en een belangrijk leefgebied voor mossen, korstmossen en paddenstoelen. Inheemse bomen zijn bijzonder waardevol voor insecten. Ter illustratie, een zomereik of wilg kunnen ruim 400 soorten insecten en mijten herbergen terwijl een walnoot er ongeveer 7 soorten kent. Deze insecten vormen weer een voedselbron voor sluipwespen, vogels en vleermuizen. Voor maatregelen in het soortenbeleid valt o.a. te denken aan het in kaart brengen van hotspots voor korstmossen of paddenstoelen, de aanplant van inheemse bomen als onderdeel van het herstel van leefgebieden voor bijvoorbeeld vleermuizen.

4.3.3 Struweel, hagen, faunadijken en ruigten

Het samenhangend netwerk van faunadijken, hagen en struweel staan voor een gevarieerde structuur van struweel, oudere bomen en kruidenrijke graslanden. Struweelvogels zijn gebaat bij de aanplant van struweel en de ontwikkeling van groene landschappelijke structuren door het boerenland. Roodborsttapuiten broeden in struweel en gebruiken dit ook als uitkijkpost om te jagen op warme kruidenrijke hellingen met insecten. Ringmussen hebben oudere bomen nodig (boomholten) in de buurt van struweel,

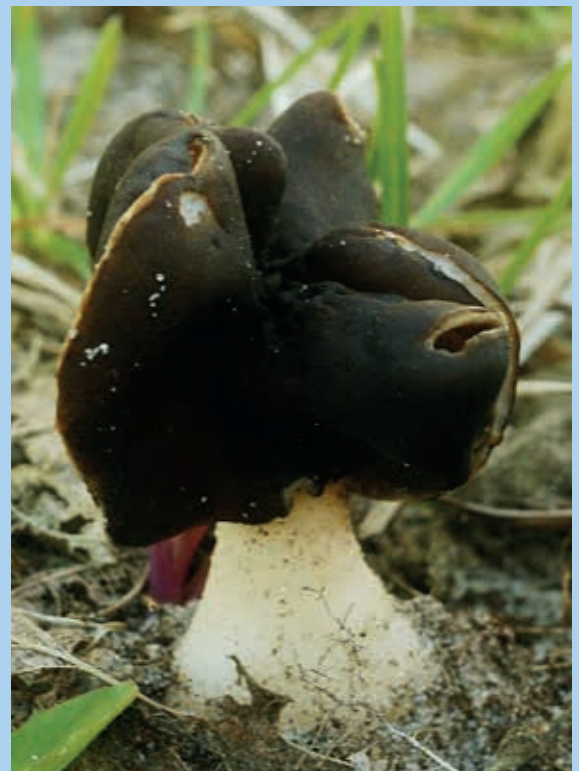

Paddenstoelen in het vizier

Landelijk komen de hotspots met paddenstoelen vaak voor buiten Natura 2000-gebieden en het natuurnetwerk. Het gaat hierbij om landgoederen, parkbossen, oude lanen, schrale bermen en oude permanente graslanden. Paddenstoelen hebben een belangrijke functie in het ecosysteem. Het merendeel van de planten leeft in symbiose met schimmels, een wederzijdse afhankelijkheid waar beide soorten baat bij hebben. Verder spelen ze een belangrijke rol in de afbraak van strooisel en hout. Een van de belangrijkste bedreigingen voor de soortenrijkdom van paddenstoelen is de depositie van stikstof. In graslanden is het gebruik van mest een knelpunt. En voor hout afbrekende soorten is de afwezigheid van dood hout een knelpunt⁶.

Soorten in de natuurgebieden kunnen profiteren van het daar gevoerde beheer zoals herstel van dynamisch duin, de aanwezigheid van staand en liggend dood hout en de herstelmaatregelen. Kenmerkende soorten in de Zeeuwse duinen zijn bijvoorbeeld de puntmutswasplaat (vochtig (duin) grasland) de zeeduinchampion (grijs duin) en het zandtulpje (zeereep). Buiten de natuurgebieden zijn oude laanbomen en schrale graslanden belangrijke groeiplaatsen. In Zeeland zijn vooral lanen van populieren en abelen belangrijk. Een kenmerkende Zeeuwse soort voor deze lanen is de nonnenkapkluifzwam. Het verschrallen van dijken en wegbermen kan ook bijdragen aan de diversiteit van paddenstoelen. Voor laanbomen is het van belang te weten welke lanen belangrijke "paddenstoelenhotspots" zijn. In het algemeen is het belangrijk om zorgvuldig om te gaan met oude laanbomen. Als het nodig is om ze te kappen (bv. uit veiligheid), dan moet dat bij voorkeur gefaseerd gebeuren.

In het soortenbeleid kan communicatie hierover een maatregel zijn.

Nonnenkapkluifzwam (Foto: Henk Remijn)

⁶ ONTLEEND AAN OBN PREADVIES PADDENSTOELEN – DEEL 1: ECOLOGIE, KNELPUNTEN EN KENNISLACUNES, WIM A. OZINGA, EEF ARNOLDS, PETER-JAN KEIZER, THOMAS W. KUYPER, BOSSCHAP, BEDRIJFSCHAP VOOR BOS EN NATUUR, DECEMBER 2013

Knotwilgen (Foto: Wim van Wijngaarden)

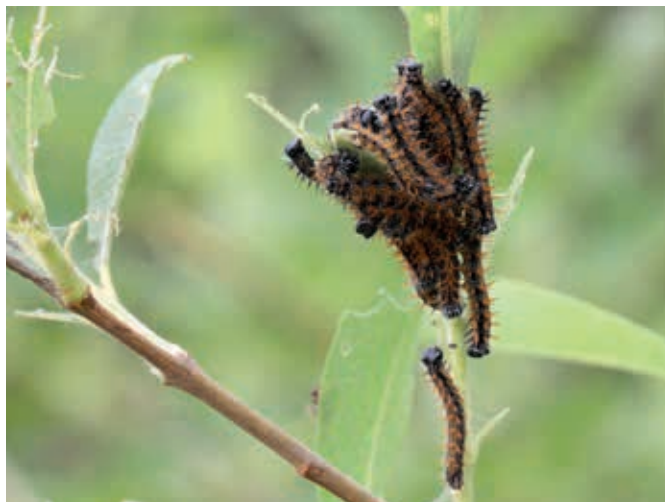
bouwland of weiland met vee. Weekdieren zijn gebaat bij een wat vochtig klimaat in dicht struweel of in de schors van oude bomen.

Zoogdieren, de veldspitsmuis, is gebaat pollig gras en ruige begroeiing zonder veel betreding. Voor reptielen, de levendbarende hagedis, is het nodig om goede verbindingen tussen bestaande leefgebieden te maken en te zorgen voor geschikte voortplantings- en overwinteringsgebieden. Voor dagvlinders zijn warme, zonnige open maar beschutte plaatsen nodig om te foerageren. Voor overwintering maken ze gebruik van houtrillen of holtes in bomen.

De waardplant van de grote vos is vooral iep, maar ook wel zoete kers en sommige wilgen. Samengevat geldt ook hier weer herstel van landschapselementen en de aanplant van specifieke waardplanten op kansrijke locaties. Buiten de soortenmaatregelen is het beheer van belang en het behoud van oudere bomen.

4.3.4 Groene erven en landschapselementen

De groene erven en landschapselementen maken deel uit van de landschappelijk netwerk als stapsteen of leefgebied voor veel boerenlandsoorten. De erven grenzen veelal aan kleinschaliger of grootschaliger agrarisch cultuurlandschap. Er is veel winst te behalen bij deze erven. Enerzijds wordt er behoorlijk geïnvesteerd in soortgerichte maatregelen voor bijvoorbeeld steenuil en kamsalamander. Aan de andere kant verdwijnen er nog steeds heel veel waardevolle landschapsbeplantingen, poelen en erfbeplantingen. Daarmee afbreuk van waardevol landschap, maar ook het verdwijnen

Rupsen van grote vos (Foto: Chiel Jacobusse)

van waardevolle leefgebieden voor boerenlandsoorten. Maatregelen bedienen vaak meerdere soortgroepen. De verschillende landschapselementen vullen elkaar aan tot een compleet leefgebied. Erfbeplanting fungeert als nestgelegenheid voor boerenlandvogels, bron van insecten, geleding van routes voor vleermuizen, voortplantingsplaatsen van kleine zoogdieren e.d.

Zomertortel in zwaar weer

Van oudsher is de zomertortel een kenmerkende Zeeuwse boerenlandvogel. In de afgelopen 50 jaar is de zomertortel met 99% is afgenomen in Nederland. Door de teloorgang van landschapselementen en de industrialisatie en schaal van de landbouw is er nauwelijks nog ruimte voor broedgelegenheid en er is met name een gebrek aan voedsel. De reguliere akkerranden die voor de patrijs succesvol zijn, voldoen niet voor de zomertortel. De zomertortel heeft een leefgebied nodig met dicht struweel om te broeden, drinkwater en veldjes met een open vegetatie en onkruidzaden. Zeeland heeft hier samen met Noord-Brabant, Drenthe, Gelderland en Limburg de voornaamste opgave door de nog aanwezige territoria. Hier ligt voor de komende jaren een belangrijke opgave.

Zomertortel (Foto: Chiel Jacobusse)

Haas (Foto: Chiel Jacobusse)

Extra inzet voor boerenlandsoorten blijft nodig

De patrijs was in de jaren '70 nog een vrij algemeen voorkomende broedvogel. Sindsdien zijn de aantallen met 90% afgenomen met de intensivering van de landbouw en de veranderde schaal van het landschap. In het Partridge project wordt ingezet op een duurzame rendabele landbouwpraktijk – met strokenteelt – in samenhang met het behoud en de toename van kenmerkende Zeeuwse akkervogels.

De patrijs is hiervan het boegbeeld. Specifieke maatregelen worden getroffen ten gunste van dekking, voedsel en broedgebied. Het gaat bijvoorbeeld om de aanplant van hagen, de aanleg van keverbanken en bloemenblokken. Hazen, die inmiddels op de Rode Lijst staan, maken gebruik van een vergelijkbaar landschap als die van de patrijs. Ze maken legers in bosranden, ruigtezomen en onder heggen. Ook in hoog gras of tussen de kluiten van een geploegde akker kunnen legers worden aangetroffen. Voor hun voedsel zijn ze aangewezen op grassen en kruiden.

Patrijzen (Foto: Chiel Jacobusse)

De aanleg en het herstel van poelen voorziet in het voortplantingsbiotoop van amfibieën, maar ook als drinkwaterplaats voor de voorkomende soorten. Aanvullend kunnen nestkasten worden geplaatst. Ten aanzien van vleermuizen is het van belang om nadrukkelijker naar de samenhang van het leefgebied te kijken. Het gaat om maatregelen voor kraamkolonies, overwintering en routes om te jagen.

4.4 Open agrarisch gebied

Naast het uitvoeren van maatregelen valt er ook veel winst te behalen met het nalaten daarvan. Te denken valt aan het langer laten liggen van oogstresten van suikerbieten voor de kleine zwaan en het over laten staan van stoppels en resten van granen voor boerenlandvogels als de patrijs. Kopakkers zijn voor de agrariër minder van belang. Dit soort locaties kunnen fungeren als dekking voor de haas en jachtgebied (muizen) voor vogels als kerkuil of torenvalk. Op overhoekjes kunnen ruigtekruiden of struweel ontwikkelen voor voedsel en dekking van tal van soorten. Dat geldt ook voor bermten: slechts een enkele keer en gefaseerd maaien levert veel winst op.

Sloten hebben een waterbergende functie. Echter daarvoor is het niet nodig om alle oevers uit te maaien. Het over laten staan van riet levert een besparing op de inspanning en levert veel op voor riet- en watervogels (kleine karekiet en wilde eend), maar ook bunzing en hermelijn benutten deze structuren om zich te verplaatsen of voedsel te zoeken. Dit zijn feitelijk maatregelen die de grondeigenaar kosten kan besparen. Dit vergt eerder communicatie dan steun voor maatregelen.

Om akkerkruiden te stimuleren is het denkbaar dat

bestaande natuurreserveatjes worden uitgebreid (via SNL), mits uit evaluatie blijkt dat deze succesvol zijn. Dit geldt ook voor andere initiatieven die i.r.t. akkerkruiden zijn uitgevoerd. Daarnaast kan gedacht worden aan een combinatie met de stikstofmaatregelen en/of ecoregeling op agrarische grond als aanvullende maatregelen vanuit het actieve soortenbeleid. Dit vergt een analyse naar geschikte locaties (bodem) en verkenning van de belangstelling. Na de uitvoering van eventuele pilots moet er een vooruitzicht zijn op duurzame inbedding in het beheer.

Projecten als Partridge verdienen een vervolg. Deze voorzien in een voedsel-, schuil- en voortplantingsplaatsen voor zowel de patrijs als de haas.

4.5 Gebouw, tuin en stedelijk groen

Een groene woonomgeving levert een bijdrage aan het voorkomen van hittestress, waterberging en een aangename plek om te wonen, maar is ook een wezenlijk onderdeel van het leefgebied van stedelijke soorten. Het maaibeheer, de keuze van beplanting en structuur kunnen een enorme impuls geven aan wilde bijen, vleermuizen, gebouw bewonende vogels en egels. Het groen in stad en dorp zelf, én de groene verbinding tussen stedelijk en buitengebied, fungeert als leefgebied en vormt een verbinding voor soorten waardoor het totale leefgebied robuuster wordt.

Het soortenbeleid kan voorzien in maatregelen t.b.v. nestgelegenheid, kraamkolonies, foerageergebied, overwinteringsvoorzieningen en het uitvoeren van onderzoek of het geven van voorlichting. Soortenprojecten zijn niet bedoeld voor het uitvoeren van wettelijk verplichte compensatie bij renovatie en sloop. Ze kunnen eventueel wel een plus geven om een leefgebied robuuster te maken.

Grootoorvleermuis (Foto: Chiel Jacobusse)

Meer aandacht voor stad bewonende soorten

Stad bewonende soorten als grijze grootoorvleermuis, huismus en egel hebben het lastig door verstening en isolatieopgaven. Door ondoordacht te isoleren komen talrijke vleermuizen om en is bovendien strijdig met de Wet natuurbescherming. Het aantal huismussen sinds de jaren '80 gehalveerd. Huismussen komen het meeste voor bij oudere huizen met een groene of wat rommelige omgeving aan de rand van dorp of stad. Bij het isoleren van huizen, het verstenen van tuinen ontbreekt het aan voedsel, leefgebied en nestgelegenheid⁷.

Huisemus (Foto: Chiel Jacobusse)

Het belang van autochtone bomen en struiken

Autochtoon plantmateriaal wordt vaak verward met inheemse bomen en struiken. Inheemse soorten kunnen een heel groot verspreidingsgebied hebben met uiteenlopende genetische eigenschappen. Zo komt de zomereik voor van het zuiden van Spanje tot in Ierland. Autochtoon plantmateriaal gaat over de lokale oorspronkelijke wilde populatie. Het zijn soorten die sinds het vestigen na de laatste ijstijd, steeds de zelfde genetische eigenschappen hebben behouden. Autochtone beplanting speelde een belangrijke rol in de menselijke leefomgeving als hakhout, veekering, hout voor molens en schepen.

Vanuit cultuurhistorisch oogpunt dus ook erg waardevol. Naar schatting is ongeveer 3% van het totale areaal aan bossen en landschapselementen autochtoon. Waarom is het behoud van autochtoon plantmateriaal zo belangrijk? Deze oorspronkelijke soorten hebben in de afgelopen 10.000 jaar een breed genetisch spectrum ontwikkeld, dat maakt dat ze weerbaar zijn tegen veranderende omstandigheden zoals die van het klimaat. Door deze eigenschappen herbergen ze een enorme diversiteit aan schimmels en insecten die ook een belangrijke rol vervullen in de bestrijding van plaaginsecten in de landbouw.

Er is een lijst beschikbaar van de Nederlandse inheemse (autochtone) boom- en struiksoorten en karakteristieke soorten per provincie⁸. Specifieke Zeeuwse doelsoorten zijn schijnegelantier, beklieide heggenroos en viltroos, maar voor de aanplant van bomen, bosjes, hagen en struweel is een brede soortenlijst beschikbaar. Planten en zaden zijn verkrijgbaar via Staatsbosbeheer⁹. Het is wel zaak om projecten waarbij autochtoon plantmateriaal wordt toegepast, tijdig voor te bereiden wegens schaarste van het materiaal.

Viltroos (Foto: Chiel Jacobusse)

4.6 Struweel en bos

Vanuit het soortenbeleid zal de aanplant van bos of grootschalig struweel niet centraal staan. De aanleg en het herstel van houtwallen, bosjes, struweel e.d. wordt gerealiseerd via de uitvoering van de bosvisie. Maatregelen kunnen bestaan uit het realiseren van verbindingzones en het zorgdragen voor soortgerichte maatregelen zoals een samenhangend leefgebied voor vleermuizen waar struweel en bos deel van kunnen uitmaken. Voor wilde bijen staat herstel van nestplaatsen centraal i.r.t. de aanwezigheid van drachtplanten. Voor paddenstoelen kunnen hotspots in beeld worden gebracht. Via het soortenbeleid is communicatie over en de aanplant van autochtoon plantmateriaal (zie onderstaand kader) wenselijk. Deze kunnen worden toegepast in struweel en bosranden, maar ook in bermten, op dijken en erven.

⁷ SOVON.NL TER ILLUSTRATIE

⁸ BEHOUD GROEN ERFGOED: PLAN VOOR HET BEHOUD VAN BEDREIGDE WILDE BOMEN EN STRUIKEN IN NEDERLAND, RIJKSDIENST VOOR CULTUREEL ERFGOED, MIN OCW, LODEWIJK VAN KEMENADE EN BERT MAES, 2019

⁹ [DOSSIER ZADEN EN PLANTMATERIAAL \(STAATSBOSBEHEER.NL\)](https://www.staatsbosbeheer.nl/DOSSIER-ZADEN-EN-PLANTMATERIAAL)

Beemdkroon (Foto: Chiel Jacobusse)

5. Verantwoordelijkheden, borging en houdbaarheid actieplan

In dit document is geschetst op welke manier het College van Gedeputeerde Staten uitvoering geeft aan het actieve soortenbeleid en waar de prioriteiten worden gelegd. Voor de uitvoering van dit beleidsveld zijn structurele middelen opgenomen in de begroting. GS zullen deze beschikbaar stellen voor de uitvoering van het actieve soortenbeleid.

GS is bevoegd voor de aanpak, de keuzen en de samenstelling van de soortenlijsten. Het uitgangspunt is dat deze uitwerking 10 jaar van kracht zal zijn.

Er kunnen zich omstandigheden voordoen waarbij het College zich genoodzaakt voelt om zaken te evalueren of te actualiseren. Bijvoorbeeld in het geval dat er wijzigingen

nodig zijn in de soortenlijst doordat een bepaalde soort door omstandigheden in de gevarenzone dreigt te komen. In dergelijke gevallen wordt de doelsoortenlijst aangepast, waarna deze wordt vastgesteld door GS.

Tot slot. In het belang van instandhoudingsdoelstellingen kunnen GS bij uitzondering afwijken van genoemde criteria voor subsidieverlening.

COLOFON

Uitgave:

Provincie Zeeland

Vormgeving:

Provincie Zeeland

Contact:

provincie@zeeland.nl

Bezoekadres:

Provinciehuis, Abdij 6
4331BK Middelburg

